

הדרמה הכבושה בין האיש לאשה

אשה בורחת מבשורה (2008) ונופל מחוץ לזמן (2011) מאת דויד גרוסמן (הספרייה החדשה, הקיבוץ המאוחד) הם שני ספרים שונים על נושא משותף: מוות ואובדן. הראשון הוא רומן ריאליסטי רחב יריעה שתחילתו במלחמת ששת הימים וסופו כשנה לפני מלחמת לבנון השנייה. לשונו עשירה, שורותיו רחבות והוא מחזיק 632 עמודים. השני הוא רומן אלגורי שמקומו כל-מקום וזמנו כל-זמן, לשונו שירית, שורותיו קצרות והוא מחזיק 186 עמודים בלבד. משותפת לשניהם ההליכה, אבל בעוד שבראשון נסה האשה מבשורת המוות, הרי שבשני חותר האיש למגע עמו. זהו, לדעתי, גרעין הקונפליקט של הדרמה הכבושה (שאינה זוכה לשיא דרמטי ולהתרה ולכן תוסיף לחלחל במעמקים) בין האיש לאשה המתרחשת בעמודים הראשונים של הרומן החדש.

חמש שנים לאחר מות בנו, קם לפתע איש משולחן ארוחת הערב במטבח ביתו, נפרד מאשתו ויוצא בדרך לשם לחפש את בנו המת. המתים מצויים "שם" והחיים מצויים "כאן" והאיש חותר אל קו הגבול ביניהם: "והוא הסף, הקו / האחרון המשותף לשם / ולכאן, שעד אליו, / ולא יותר, יכול / החי לגשת חי / ושם, אולי, יחוש / ... / עוד רמו, רמץ / ניצוצו / הדועך / הכבה והולך / של המת" (עמ' 125). זהו ניסיון הרואי, בלתי אפשרי, אולי, של "חיים על קו הקץ" כביטוי של אלתרמן בשמחת עניים, לקומם את המת ולכונן קיום בצוותא של שני העולמות. בהליכתו מצטרפים אל "האיש ההולך" הורים שכולים נוספים (במעין היפוך של האגדה הימיי-ביניימית על החלילן מהמליין שסחף אחריו 139 מילדי העיר אל מותם) הקרויים גם הם "ההולכים" והמבקשים לפגוש את ילדיהם המתים. אלה הם הדוכס, רושם קורות העיר ואשתו, המיילדת, הסנדלר, מתקנת הרשתות, המורה הקשיש, והקנטאור, חציו סופר וחציו שולחן כתיבה, המרותק למקומו. את הפרדוקס המורכב הזה של מפגש החיים עם המתים מנסח בהומור (נדיר בספר זה) הדוכס: "באוגוסט הוא מת, וכשהגיע / סופו / של החודש ההוא, אני / כל הזמן חשבת, איך אוכל / לעבור לספטמבר / והוא יישאר / באוגוסט?" (עמ' 130).

זהו, באמת, מעמדו המיוחד של המת המצוי מחוץ לזמן בניגוד לחיים המצויים בתוכו. כפי שאומר "האיש ההולך": "...סיפר / לי פעם איש מארץ / רחוקה, שבשפתו / אומרים על מי שמת / במלחמה, 'נפל'. / וכך אתה: מחוץ / לזמן נפלת" (עמ' 63), אמירה שממנה נלקחה גם כותרת הספר. (אגב, שורת הדמויות הסמליות מכלל המעמדות ומכל התקופות, נועדה להעניק ליצירה את אופייה האוניברסלי הכללי. עם זאת פה ושם נוקב "האיש ההולך" בשם בנו הפרטי "אואי", שהוא כינוי החיבה של "אורי" בנו של המחבר דויד גרוסמן, שנפל במלחמת לבנון השנייה ושדמותו עומדת מאחורי שני הספרים).

מסעם של "ההולכים", אם כי הוא סובב במעגלים, הוא ארוך ונפתל וכולל מכשולים רבים, שהאחרון שבהם הוא החומה המפרידה בין אלה לאלה ושעליה עליהם לגבור. להליכתם שתי מטרות: האחת, להגיע אל ילדיהם המתים ולהחיותם (מתוך אמונה שאם ילכו הם לקראתם יתחילו הללו שם לנוע לעברם); והשנית, הרצון להגיע אל איזשהם פיוס והשלמה מתוך כך שיתנו ביטוי מילולי לכאבם. במילות הסיום של הספר אומר "האיש ההולך": "הילד / מת, / אני מכיר בכך / שבמילים / האלה / יש / אמת. הוא מת / ... אבל מותו / לא מת." כלומר, זו השלמה עם עובדת המוות שהיא עצמה מוסיפה לחיות. ואילו השורות החותמות אותו ממש הן של הקנטאור, הסופר, האומר: "ורק לבי נשבר / ... / לחשוב / שמצאתי / לזה / מילים" (עמ' 186).

מהפכה מחפשת בית

אנרגיה עצומה שהיתה כרוכה בטרדות הפרנסה והקיום השתחררה לפתע. מרוצם של אלפים שמבוקר עד ערב היו עסוקים בהישרדות נעצר והפך לכוח אדיר. אנשים שעייפו מן המאבק האינסופי וחסר התוחלת, אמרו די! ויצאו לצעדת 300 האלף ברחובות. לא שלבעיות הקיום יש פתרון פשוט. "בזיעת אפיך תאכל לחם", נאמר כבר לאדם הראשון שגורש מגן עדן, וכך הוא עד עצם היום הזה.

ראובן גבירץ, כיתת לימוד מאולתרת, שדרות רוטשילד 2011

אולם לא הקשיים כשלעצמם, שגם בהם אפשר להקל, אלא התחושה שהממשלה, ממשלתם שלהם, איננה רואה אותם, איננה מקשיבה להם, איננה מכבדת אותם, היא המהלומה ששברה את גבם של ההמונים. אובדן תחושת הסולידריות, האכפתיות, הדאגה, השמורה למגורים בודדים בלבד (מתנחלים, חרדים, טייקונים), הותירה את רוב רובו של העם, הקרוי בפינו מעמד הביניים, עוזב, נטוש, ללא רועה. במידה מסוימת חלה האחריות גם עליו. כי גם הוא נרתם למרוץ הצריכה הראוותני של עשרות השנים האחרונות והעמיד פנים שהכל בסדר, אפילו מעולה. עד שנסדקה החזות הזאת והתברר כי נבנתה על חובות הולכים ותופחים בחשבונות הבנקים. אנשים חדלו להעמיד פנים ואומרים עתה בפשטות: איננו גומרים את החודש. את השבר הזה אפשר להפא, לא רק בצעדים כלכליים, אלא קודם כל בחזרה לחיים ערכיים. המוצא לכך, לדעתי, הוא בחירות חדשות, ולשם צריך לתעל את האנרגיות המהפכניות המחפשות להן כתובות. עד כה נמנעו המהפכנים הצעירים להקים להם בית משלהם, קרי מפלגה, או לאמץ מפלגה קיימת (אני ממליץ על העבודה), אבל שעת ההכרעה קרובה, לפני שיתאדו בחום הקיץ או יתייבשו בתרגילים שמכיין להם ביבי.